

generale synode ter tafel zijn gekomen, spreekt de synode van Sneek haar leedwezen uit over het feit, dat er geen genoegzaam gevolg is gegeven aan bovengenoemde wensch van de vorige synode, doch dat de polemieken weldra in ongetemperden vorm opnieuw zijn begonnen.

Niet alleen onderscheidene hooggeschatte broeders werden in deze polemieken betrokken, maar ook de generale synode zelf. Daarom heeft de synode van Sneek er mede haar afkeuring over uitgesproken, dat over de generale synode van Amsterdam somtijds geschreven is op een wijze, waardoor het vertrouwen in deze meerdere vergadering der kerken moest worden geschaad, en tot het trekken van onjuiste conclusies aanleiding werd gegeven.

Waar nu de synode enerzijds overtuigd is van den gezegenen invloed, dien de kerkelijke pers door voorlichting, leiding, opwekking en vermanen kan uitoefenen op het kerkelijk leven in het algemeen, en op het geloofsleven der leden in het bijzonder, merkt zij met te grooter zorg en bekommernis de verkeerde uitwerking op van publicaties, polemieken en critieken, die aan de bovengenoemde eischen niet voldoen.

De gevaren, die ons kerkelijk leven daardoor bedreigen, mogen niet onderschat worden.

Wanneer lezers zich met een sterk onrustgevoel, zelfs met droefheid en bezorgdheid afkeeren van dergelijk geschied, doch anderen het daarvoor opnemen, zouden er tegenstellingen geschapen kunnen worden, soms zelfs partijgroeperingen gevormd, waardoor opbouwende arbeid met onvruchtbaarheid zou geslagen worden, en de eenheid zou verbroken worden, terwijl achterdocht en wantrouwen werden gevoeld.

Hoe verderfelijk moet in het bijzonder de invloed van dit alles zijn op het ontvankelijk en gevoelig gemoed der jongeren onder ons, en op allen, wier oordeel nog niet voldoende is gerijpt.

Maar bovenal, hier wordt gezondigd tegen de duidelijke geboden onzes Gods; de Geest des Heeren wordt bedroefd, en er zou, als wij in dit kwaad gingen berusten, een ban in het leger kunnen komen.

De synode richt haar blik volstrekt niet naar ééne zijde, daar zij overtuigd is dat het bedoelde euvel zich bij meerdere tegelijk openbaart, zij 't al in verschillende graad.

Een beroep op de goede trouw en den ijver, op de achtbaarheid en vroomheid der schrijvers mag hier niet gelden, daar gelet dient te worden op de uitwerking die hun woorden op de lezers moet hebben, en waardoor zij mede verantwoordelijk zijn.

Nu is het allerminst de bedoeling der synode elke vrijmoedige critiek of polemiek een domper op te willen zetten, noch tracht zij de vrije uiting van persoonlijke inzichten of het aanvoeren van gegrunde bezwaren aan banden te leggen, maar zij wenscht dat men zich voege naar de Schriftuurlijke regelen, waarop de synode van Amsterdam reeds wees.

Daarom roept de synode onze kerken en al haar leden met sterken nadruk op om van nu voortaan het bedoelde kwaad niet inspanning van alle krachten te bestrijden, opdat allen die de pen voeren en voorlichting in de pers geven, in zelfucht goede voorbeelden der kudde mogen zijn.

Voorts dringt zij er bij alle broeders en zusters in onze kerken op aan, om op bovengenoemde gevaren nauwkeurig acht te geven, en deze, zoo ze zich opnieuw zouden voordoen, door persoonlijke invloed en door alle voegzame middelen te helpen bestrijden.

Moge een geest van oprechten broederzin in onze kerken krachtig doorwerken, en ga daartoe onze voortdurende smekking op tot den God aller genade, voor Wiens aangezicht wij ons in gemeenschappelijk schuldgevoel moeten veroortmoedigen.

Dan zal ons tevens helder voor oogen staan onze dure roeping om samen in één leger te strijden voor de waarheid, en tegen de vijanden der gemeente van Christus, waardoor de eisch der broederlijke eenheid in het zoeken van het heil der kerk te ernstiger naar voren komt. Moge de een den ander uitnemender achten dan zichzelf, en daarvan ook in zijn pers-aanblik blijf geve.

Zij het onze innige bede, dat het liefdevuur niet wordt gedoofd, en zonen van hetzelfde huis ook als broeders samenwonen.

Dan kunnen vrede en aangename rust onze kerken verblijden; nijd of twist zal haar niet verkleken, maar wij zullen gezamenlijk onze roeping betrachten: „blijt om den vrede van Jeruzalem“.

Daartoe beveelt de synode alle kerken en hare leden Gods en den Woorden Zijner genade.

Namens de synode voornoemd:

Ds J. L. SCHOUTEN, praeses.
Ds F. C. MEIJSTER, assessor.
Dr G. KEIZER, 1ste scriba.
Dr J. THIJSS, 2de scriba.

Ook thans is men, misschien ook wel om het late uur, getrouwd gebleven aan het destijds aanvaarde voorstel van prof. Ridderbos, om n.l. niet in breede discussie te treden. Wel heeft prof. Greijdanus in het kort twee momenten onder de aandacht gebracht:

a. dat hij, evenals ter synode van 1936, toen voor het eerst over deze aangelegenheid gesproken werd, nog steeds van oordeel was, dat behalve de eisch om te staan naar den onderling vrede, ook de eisch tot het dienen van de waarheid diende te worden geëerbiedigd;

b. dat op één punt het voorgestelde herderlijke schrijven van het algemeene naar het bijzondere overstapte, n.l. waar gesproken wordt over critiek, uitgebracht op de Amsterdamsche synode. Naar prof. Greijdanus' oordeel zou men dan dienen aan te geven, welke bepaalde kritiek op deze synode bedoeld was, en wat daarin onbillijk zou zijn geweest.

Ter vergadering gingen hier en daar stemmen op van instemming met het laatste punt, maar tot een discussie daarover kwam het verder niet. Wat het eerste punt betreft, wees de assessor er op, dat er toch uitdrukkelijk uitgesproken was, dat het „allerminst de bedoeling der synode“ was, „elke vrijmoedige critiek of polemiek een domper op te (willen) zetten“, en dat zij evenmin trachtte, „de vrije uiting van persoonlijke inzichten of het aanvoeren van gegrunde bezwaren aan banden te leggen“.

Inderdaad, nu dat in het stuk stond, kon men het als uitdrukking van het algemeen gevoelen verder wel aanvaarden. Had dat element ontbroken, het zou zeker bestrijding hebben ontmoet, want daarin ligt voor ons besef de hoofdzak. Het zou trouwens ook de bevoegdheid van welk kerkelijk lichaam ook te buiten gaan, indien men het vrije woord, dat wegneming van onjuiste en wortelschietende denkbeelden bedoelt, en daarvoor gronden aanbrengt, die ieder toetsen kan, te verbieden. En dat niet alleen: het zou niet slechts de bevoegdheid der kerkelijke vergaderingen te buiten gaan, doch ook

tegen de roeping der kerk rechtstreeks ingaan. De strijd voor de waarheid dient de kerk ter harte te gaan.

Afgedacht dan ook van de waarde van tot het algemeene zich beperkende uitspraken, afgezien ook van haar praktisch effect — de praeses der synode schreef reeds vóór de vergadering, te dien aanzien acceptisch gestemd te zijn — kunnen ook wij den inhoud van het stuk aanvaarden. Wij hebben meer dan eens den vinger bij concrete punten gelegd en met name ten aanzien van enkele penvoerders in bepaalde uittalingen het indienen van bezwaren nutteloos geacht, wijl een enkele opmerking beneden peil was. Laat ons hopen, dat de strijd voor de waarheid met aanwijzing van de gronden, die men ter zake dienende acht, overeenkomstig den goeden regel zal verder gaan, en dat noch de valsche beweging, noch de valsche inertie (bewegingstraagheid) van het vleesch ons parten spele. Dan verwachten we voor onze kerken, die aan het onder de oogen zien van ingebrachte bedenkingen in confessioneel opzicht, voorloopig zich nog niet mogen onttrekken, goede vrucht ook van deze herinnering aan wat onder ons communis opinio is.

K. S.

MISVERSTAND.

In ons nummer van 12 Jan. j.l. schreven we, naar aanleiding van een bewering van het „Jongelingsblad“, dat de classis Drachten — in de bekende kwestie — kerkrechtelijk onjuist gehandeld heeft, en dat ik „ook uit de kringen der bondsleiding dit ronduit had hooren verklaren“.

Dat was 12 Jan.

Op 12 April sprak ik den bondsvoorzitter, die de vrees uitte, dat men zou gaan denken, dat hier door mij geput zou zijn uit particuliere mededeelingen, in mijn tegenwoordigheid door hem gedaan in besloten kring.

De voorzitter van den bond had niet tot 12 April behoeven te wachten, om mij dit te zeggen. Want natuurlijk is er van een putten uit dergelijke gesprekken geen sprake geweest.

Men behoeft dus noch den bondsvoorzitter, noch mij te verwijten, dat we ons boekje te buiten zijn gegaan.

Overigens moet me nog iets van het hart. In dezelfde week, waarin ik het bovengemelde schreef, heeft de bondsvoorzitter, schrijvende in „De Standaard“, beweerd, dat in de geschiedenis van ons blad, ook wat aangaat de laatste redactiewijziging, „paleisrevoluties“ zouden zijn opgetreden. Ik heb mijn bezwaar daartegen niet particulier op 12 April, maar publiek in ons nummer van 19 Jan. bekend gemaakt. Mijn bezwaar was: a. dat de schrijver in „De Standaard“ hier moest geput hebben uit particuliere, en dan eenzijdige „informaties“; want over de geschiedenis der laatste en voorlaatste redactiewijziging is, niet op mijn verzoek, nimmer iets publiek gemaakt van officiële zijde. De schrijver — prof. Dijk — moet dus gesteund hebben op wat hem in particulier gesprek was meegedeeld. Bovendien: b. het bericht was onwaar; paleisrevoluties zijn er niet geweest.

We hebben zoodra prof. Dijk zich rechtstreeks tot ons wendde, het misverstand dadelijk weggenomen; we hopen, dat hij het nu eindelijk ook eens doet, en ons antwoord geeft op wat we 19 Jan. opmerkten aan zijn adres. Anders zou hij de gelegenheid tot verder broederlijk persverkeer bemoeilijken.

We zullen alsnog uitzien. Ik kan nog opmerken, dat mijn stukje over die „paleisrevoluties“ door mij geplaatst is, ná dat ik uitdrukkelijk van onzen uitgever, die heel de historie heeft meegemaakt, bewijzing en medewerking had verzocht en verkregen. Als prof. Dijk mij zonder antwoord laat, dan laat hij den Heer L. Smit, Firma Oosterbaan & Le Cointre, eveneens zonder antwoord. Diens weg was inzake de redactiewijziging even eerlijk als de mijne, naar ik meen.

K. S.

DE GEZINNEN VAN ONZE GEMOBILISEERDEN.

Eén onzer lezers, gemobiliseerd, schrijft aan onze redactie het volgende:

Sinds den aanvang der mobilisatie, en buiten dien de maanden April, Mei en Juni 1939, ben ik onder de wapenen.

Het vaderland riep, en vroeg een zwaar offer, dat ik met liefde bracht.

Thuis liet ik achter een liefhebbende vrouw en drie kleine kinderen. Wie zou haar, die gansch geen familie in de omgeving heeft, met raad en daad ter zijde staan, haar de in deze dagen zoo noodige geestelijke en morele steun geven? En wie zou haar de toch ook noodige afleiding bezorgen?

Het spreekt vanzelf, dat mijn gedachten gingen naar den kring der broeders en zusters der Kerk. Die zouden dat, uit kracht der Christelijke naastenliefde, wel doen.

Hoezeer ben ik hierin teleurgesteld.

Al de maanden die ik nu weg ben, ver van huis, is mijn echtgenoot alleen geweest. Van dag tot dag, avond aan avond. Nimmer bezocht men haar.

Ja, eenmaal, op een Vrijdagavond te 9.30 uur, onaangekondigd kwamen twee ouderlingen op huisbezoek. Natuurlijk werden ze niet ontvangen en kwamen sindsdien niet meer terug.

Al die maanden kon mijn echtgenoot nimmer ter kerke. (In dezen tijd!)

Men heeft mijn gezin eenvoudig aan zijn lot overgelaten, zonder belangstelling of liefdevolle zorg.

Ziet ge, dit stemt mij bitter.

Dat ik U dit schrijf heeft het volgende doel.

Ik weet, dat mijn geval niet op zichzelf staat.

Dat is erg.

Men hoort en leest op allerlei wijze over geestelijke en andere zorg voor de gemobiliseerden.

Dit is noodig en nuttig.

Maar dit gedaan zijnde, dient men dit te bedenken.

De gemobiliseerden hebben voor het meereendeel hun gezinnen moeten achterlaten.

En daar zijn hun gedachten en zorgen.

Ik red me wel. Maar mijn gezin? Wat men aan mijn gezin doet, geestelijk en moreel, doet men aan mij. En heeft voor mij veel meer waarde, dan vele der andere, goed bedoelde, zaken voor mij gedaan.

Daarom vraag ik U dit.

Zoudt U in een uwer nummers nog eens willen wijze op deze dingen? Op de zorg voor de gemobiliseerde „gezinnen“. Vooral voor de zusters der gemeenten, en oudere meisjes ligt hier een taak der Christelijke naastenliefde.

Onder „zorg“ dus te verstaan: geestelijke en morele steun, afleiding der hulmoeders die niet weg kunnen.

Ja en ook bij ziekte — moeilijke kinderen, die het vaderlijk gezag missen — booschappen doen en boven alles de kerkgang.

Opdat de Geref. huisvaders, opgeroepen voor ons aller land in werkelijkheid hun gezinnen, naar den mensch, veilig weten te midden der gemeente!

Vooral van hen, die hun vaders niet behoeven te missen!

Tot zoover de briefschrijver.

Natuurlijk kunnen we in geen enkel opzicht ons een oordeel aanmatigen over wat volgens schrijver al of niet geschied is van de zijde der plaatselijke kerk. Vermoedelijk hebben de ouderlingen, die om half tien kwamen, al een zwaren avond achter den rug gehad; er wordt van hen in bijna alle plaatsen ontzaglijk veel gevraagd. Was het verantwoord, hen niet te ontvangen? Het „natuurlijk“ in den brief kan ik niet onderschrijven.

Ons daarom strikt beperkende tot den algemeenen kant van het vraagstuk, ondersteunen we graag den wensch van onzen correspondent, dat men zooveel mogelijk het leed gemeenschappelijk drage. Het is waar: niet alleen de gemobiliseerden, doch niet het minst ook hun gezinnen lijden onder den druk van dezen tijd.

K. S.

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Zóó komt het.

Boven mijn vorig artikelje schreef ik: „Hoe komt dat toch?“

Het vervolg hierop heet: „Zóó komt het“.

Dit stukje wordt mij in de pen gegeven door een brief van een gemobiliseerde, een zakenman, die gelukkig getrouwd is, lieve kinderen heeft en een mooi bedrijf.

Zijn schrijven heeft mij diep ontroerd.

Het heeft mij doen gevoelen, dat ik, die zelf buiten de mobilisatie sta, wel gemakkelijk kan oordeelen.

Indien ik, door den indruk te wekken, dat ik hun moeiten te licht acht, velen van onze mannen en vrouwen pijn heb gedaan, wil ik hun gaarne vragen om vergeving.

Is niet geweest in hoogheid des harten, dat ik geschreven heb zoals ik schreef; ik weet te goed, dat ik, persoonlijk, niet beter ben van nature dan zij, die daar in de mobilisatie tot zoo'n zondig leven komen.

Wat mij uit het genoemde schrijven vooral duidelijk is geworden, is dit.

De mobilisatie-omstandigheden slaan onze mannen en jongens los van het gewone leven en daarmee van de belangstelling in de dingen, die hen anders interesseerden.

Naarmate de mobilisatie intenser is, zoals in dagen van acuut gevaar, is dat ongeïnteresseerd zijn voor het gewone leven sterker.

Daardoor wordt het leven in zekeren zin „leeg“; de kanalen, waaruit het anders gevuld werd, zijn verstopt.

Zóó wordt het gevaar ontzaglijk groot, dat men zijn leven gaat vullen met die dingen, waarin ook zijn omgeving het zoekt, dat wil dan, in vele gevallen, zeggen: „in de zonde“.

Ja, dat begrijp ik. Zelfs bij ons, die zooveel verder van de dingen afstaan dan de gemobiliseerden, kunnen de gebeurtenissen op het wereldtooneel voor een oogenblik elke andere belangstelling doen verdwijnen. Daardoor wordt de poort opengezet voor invloeden, waarvoor wij anders immuun waren; en als dan de omgeving zwaar met zonde is bezwangerd, hoe licht legt dan die zonde beslag op ons.

Nog eens, ik begrijp dat, en meer nog dan te voren zal ik daardoor mij hoeden voor een oordeelen en veroordeelen uit de hoogte.

Alleen, daarmee wordt de zonde niet goed.

Ook blijft zakelijk geheel staan, wat ik de vorige maal schreef.

Dat de omstandigheden van het oogenblik zoo spoedig iemands belangstelling dooden voor de dingen, die vroeger zijn leven vulden, dat komt toch hiervandaan, dat deze dingen tevoren bij hem niet waren opgenomen in „de vreeze des Heeren”, die het gansche leven beheerscht.

Het waren voor hem toevalligheden, waarin hij, krachtens de omgeving, waarin hij verkeerde, of krachtens zijn karakter en aanleg belangstelde, maar hij zag het niet zóó, dat hij daarin den Heere diende. Waar dat het geval is, daar zullen deze zaken hun wortelen zóó diep in ons wezen slaan, dat zij even, een dag, zich niet laten gelden, maar dan zullen zij oogenblikkelijk hun heerschappij hernemen.

De omstandigheden, zooals de mobilisatie b.v., zullen wel zuiverend kunnen werken en mij laten zien, dat sommige dingen, waarover ik mij tevoren druk maakte, wel beschouwd, van geen beteekenis zijn, zoodat ik ze gevoelig kan laten glippen; maar de dingen, die waarachtige waarde hebben, zullen, als ik ze tevoren goed heb betracht, mij niet loslaten.

En daarom herhaal ik: „het zoo gemakkelijk overstag gaan van zoovele belijders is vrucht van 't feit, dat zij niet gewend waren hun gansche leven te zien en te leven als een staan in dienst van den God des Verbonds, hun God.

En nu nog enkele dingen, die in het schrijven van dezen broeder afzonderlijk worden genoemd. Daar is het sexuele leven.

Laat ik dadelijk zeggen, dat hijzelf, door Gods genade, zijn leven hoog en rein houdt.

Maar wel geeft hij toe, dat het leven in deze zonde hij getrouwen en ongetrouwen zeer algemeen is.

Daarvoor nu aanvaard ik van niemand een verontschuldiging.

Voor getrouwde mannen, die geregeld naar huis gaan niet; voor ongetrouwde jongens, die óók als ze niet gemobiliseerd waren, hun leven rein zouden moeten houden, ook niet.

Ik geef toe, dat de verleiding, vooral in sommige streken, waar soldaten zijn, groot is.

Maar dat men aan die verleiding toegeeft, is absoluut niet noodig.

Maar waar komt dat van? Hiervan, dat aan dat erotische in het leven altijd, ook toen men thuis was, een te groote, een geheel verkeerde, plaats gegeven wordt.

Daarover wordt veel te veel gedacht en gepraat. „Deze broeder schreef mij, dat in de club, waarmee hij op één kamer ligt, ronduit over allerlei dingen, ook over de liefde cum annexis, gepraat werd.

Hij vindt dat „leven zonder geheimen” één van de mooie dingen in dienst.

Het lijkt mij toe, dat hij zich vergist. Men kan, met een vertrouwde, over deze dingen praten, om raad en steun in zijn strijd.

Maar het praten over deze dingen, zóó, in gezelschap, is voor menigeen een gelegenheid, waardoor hij zich in zijn erotische neigingen voelt gestreeld en geprikkeld.

Zoo gemakkelijk wordt daardoor de gedachte gekweekt, dat het zóó geweldig is, dat men er eigenlijk recht op heeft zich in dezen uit te leven.

Daar bestaat op dit terrein nood; maar door daaraan te veel aandacht te schenken, wordt die nood noodeloos vergroot.

Het is niet goed over alles te praten. Dat kunnen wij zondige menschen niet hebben.

Ik ben overtuigd, dat vele van onze jonge menschen in het burgerleven aan het sexuele een veel te groote plaats gaven en nu grijpen ze de gelegenheid van de mobilisatie aan om zich uit te leven, zichzelf paaiende met de gedachte: „het is ook zoo moeilijk en de verleiding is zoo groot en ik moet ook zooveel missen.”

Wie den Heere vrees en zijn leven rein wil houden, behoeft in deze dingen niet te zondigen. Hier geldt geen excuus.

Laten onze menschen er tegen waken, dat zij ooit toe zouden geven aan die gewoonte om over deze dingen te praten, te praten, tot zij het gevoel krijgen, dat dit nu eigenlijk het eenige is, waar het om gaat in het leven.

Laten zij nooit toegeven aan de gedachte, dat het toch eigenlijk ook onmogelijk is, om in dezen zijn leven rein te houden en dat het een soldaat toekomt om hierin wat meer vrijheid te hebben dan een ander.

Het toegeven aan zondige begeerten op dit terrein, moet voor uw besef even onmogelijk zijn als b.v. het toegeven aan een neiging tot diefstal en doodslag.

„Men steelt niet” zegt iemand; even zoogoed moeten onze menschen zeggen: „men hoereert niet; dat ligt buiten de grenzen van mijn leven; daar denk ik niet eens aan.”

Een goed hulpmiddel in den strijd tegen dit kwaad is, dat men zijn ledigen tijd vult met iets anders, dan praten en rondhangen en gezelschapsspelletjes en zóó.

„Hoe komt het”, staat in den brief, dien ik hier bespreek, „hoe komt het, dat ik in de eerste week van de mobilisatie enkele werken van Schilder

kocht, maar er tot nog toe nog maar 3 bladzijden van gedaan heb?”

Daar hebt ge 't nu weer; de belangstelling voor de vragen, die in die werken besproken worden, is op dit oogenblik ingezonken, door de indrukken van het gemobiliseerd-zijn.

Maar — daar moet niet aan toegegeven worden. Hier komt het er op aan zichzelf te overwinnen en te dwingen tot het doen herleven van die ingezonken belangstelling.

Dat zal gelukken als men het lezen van zulke lectuur niet ziet als een soort sport, waarbij het er op aankomt zich in te leven in de gedachtenwereld van Schilder of een ander —, maar wanneer men daarin het middel ziet, dat ons helpt om te komen tot een alles omvattende, Gode welgevalige levenshouding.

En dan zal daardoor uit het leven gebannen worden die sterke sexuele begeerte, die zoo menig gemobiliseerde doet neertuimelen in de diepe gracht van de vreemde vrouw.

Een volgenden keer schrijf ik iets over andere in dit schrijven genoemde punten. D. v. D.

HET BOEK VAN DE WEEK

Geschiedenis der Godsopenbaring.

II.

Het Oude Testament, door Dr F. L. Bakker.

„Wij zijn met de bestudeering van den eigen aard, van het proces, van de ontwikkeling en de indeeling der heilsgeschiedenis niet gereed; wij zijn pas bezig, zoodat niet oogen te krijgen, dan toch in alle geval ze te openen voor de allereerste consequenties, die uit onze grondgedachten in dezen voortvloeien, en die tot nu toe niet er in slaagden ons in ons denken te beheerschen, in ons geweten ons streng te verplichten. Een heilsgeschiedenis is onder ons nog niet geschreven; slechts zijn hier en daar enkele toepassingen op de in principe onder ons meer „aangevoelde” dan bewust-wetenschappelijk gefundeerde grondregelen gegeven, en dan dit slechts incidenteel in bepaalde constructies van „episoden” der heilsgeschiedenis. Maar van een uit één gereformeerd vooroordeel opgebouwde schets der heilsgeschiedenis is nog niets gekomen, en zoo al iemand er den tijd toe vinden zou, dan zou de uitwerking daarvan over heel het terrein een werk van jaren en nog eens jaren moeten zijn.” Aldus de redacteur van dit blad in „De Reformatie” van 25 Sept. 1931.

Sedert is een achttal jaren verlopen; in dien tijd is er wel eenige meerdere voorarbeid verricht; de beoordeeling van de situatie zou thans iets gunstiger kunnen zijn. Maar, waar de grondregelen, volgens welke een geschiedenis der godsopenbaring zou moeten worden opgebouwd, voor enkele jaren nog slechts werden „aangevoeld”, is het nauwelijks te verwachten, dat thans reeds zulk een geschiedenis in eenigszins definitieven vorm voor ons zou liggen.

De daartoe te verrichten arbeid is niet alleen uiterst zwaar, maar ook veelomvattend. Dat geldt reeds van elke geschiedschrijving. Mij trof in het „Algem. Weekblad voor Kerk en Christendom” (8 Maart 1940) de volgende beoordeeling van een werk van wijlen den bekenden historicus Prof. Dr H. Brugmans: „Van Republiek tot Koninkrijk”: „... mijn ernstige bezwaar tegen Prof. Brugmans' laatste werk is, dat veel te weinig naar voren gebracht wordt, wat nu eigenlijk het cardinale belang is van deze... episode onzer geschiedenis... Ik erken, dat deze gezichtspunten niet geheel ontbreken... Maar toch verdringt dit allerbelangrijkste in het verhaal: het wordt nu fond slechts zoo af en toe terloops gememoreerd... Hieruit blijkt wel, hoe moeilijk het is geschiedenis te schrijven. En dit geldt nog in sterkere mate ten aanzien van de gewijde geschiedenis, waarbij, om met Dr Kuyper te spreken, gerekend moet worden met den hooger factor.”

Wie het bovenstaande in rekening brengt, zal Dr Bakker niet hard vallen, wanneer bliken mocht, dat hij in zijn opzet om voor het Oude Testament een geschiedenis der Godsopenbaring te schrijven, slechts ten deele is geslaagd.

Maar anderzijds ontslaat het feit, dat de taak zeer zwaar, feitelijk voor één persoon, die reeds als docent aan de Theolog. Opleidingschool op Midden-Java een den ganschen mensch opeischenden werkkring heeft, te zwaar is, niet van den plicht om op leemten en onvolkomenheden te wijzen.

Doch ter zake.

Er is in het boek van Dr Bakker zeer veel te waardeeren. Telkens bespeurt men, dat aan wat op het eerste gezicht niet meer dan een eenvoudige weergave van het Schriftverhaal lijkt, nauwkeurige exegese ten grondslag ligt. Veel en belangrijk archaeologisch materiaal is in de aantekeningen verwerkt. Van bijzondere betekenis is het, dat Dr Bakker zich niet heeft beperkt tot de „bijbel-

sehe geschiedenis”, maar ook aandacht heeft geschonken aan de profetische boeken van het Oude Testament. Ieder van de z.g. groote en kleine profeten is besproken bij de behandeling van de periode der geschiedenis, waarin hij optrad, en is daarmee geplaatst in zijn historisch milieu. Daarbij wordt dan telkens een korte inhoudsopgave gegeven. 't Komt me voor, dat het heel goed mogelijk en zeer nuttig zou zijn, wanneer in de hoogste klasse der lagere school ook over deze profeten „verteld” werd. Door een werk als dat van Dr Bakker — dat, naast andere, voor onderwijzers een in verschillende opzichten uitstekend hulpmiddel is — wordt dit ten zeerste in de hand gewerkt.

Doch, wat de geschiedenis der Godsopenbaring aangaat, het boven aangehaalde oordeel over het laatste boek van Prof. Brugmans geldt, mutatis mutandis ook voor dit werk. Zeker, er is aandacht geschonken aan de ontwikkeling der heilsgeschiedenis; telkens wordt er op gewezen, dat iemand een type van Christus is; meermalen wordt de geschiedenis geteekend als de strijd tusschen het vrouwenzaad en het slangenzaad; maar dit geschiedt zoo „gelegentlich”; het voortschrijdend proces der heilsopenbaring is niet het de gansche geschiedschrijving beheerschend thema.

We zijn er niet, als eerst Jozef, eenige eeuwen later Mozes, nog weer later Jozua, als type van Christus worden aangewezen (ik noem eenige willekeurige namen). Daarmee zijn wel enkele lichtpunten genoemd, maar een reeks van zulke punten is nog geen lijn van licht. En wie de geschiedenis der Godsopenbaring beschrijven wil, moet het toch allereerst om de groote lijn te doen zijn, dat is, om de ontwikkeling, stap voor stap, van het groote verlossingsdrama. En voorts moet dan van ieder moment, van ieder lichtpunt, worden aangewezen, welke plaats het in die ontwikkeling inneemt.

Als ik nu van enkele lichtpunten opmerk, dat ze thuis hooren op de lichtlijn, maar voorts van het specifieke van die lichtpunten zoo weinig weet te zeggen, dat ze zonder bezwaar verwisseld zouden kunnen worden, dan heb ik de lijn niet gezien en kan het steeds helderder stralende licht niet laten zien. Of zonder beeldspraak: als ik van enkele personen uit het Oude Testament weet te vertellen, dat ze typen van Christus zijn, maar voorts slechts zulke dingen van hen opmerk, die precies zoo zouden kunnen worden gezegd, wanneer die personen eenige eeuwen eerder of later hadden geleefd, dus op een heel ander moment der heilsgeschiedenis; of, wanneer ik zoo weinig het speciale van elk type (de plaats in de ontwikkeling) aangeef, dat type A wel eerder leefde dan type B, maar dit, wat mijn geschiedschrijving aangaat, evengoed andersom had kunnen zijn, dan blijkt daaruit, dat ik het proces, het voortschrijden der Messiaansche openbaring niet heb gezien.

Eén van de beste momenten uit het boek is m.i. pag. 257, waar de overgang wordt geteekend van de periode van Mozes en Jozua naar den tijd der Richteren. „Het buitengewone is voorbij; nu komt het gewone. Israël ontvangt nu geen leider meer, het volk wordt bestuurd door God, Die als Zijn instrumenten om hen te leiden de gewone, daarvoor ingestelde organen gebruikt... Hier wordt inderdaad de ontwikkeling aangewezen. Maar juist bij het lezen hiervan komt het verlangen naar boven: och, ware dit nu verder uitgewerkt! Ware nu gewezen op de worsteling van den komenden Christus, Die al Zijn volk wil maken profeten, priesters en koningen!

En zoo is het meermalen: de uitwerking ontbreekt. Van de aan Israël gegeven wetten wordt gezegd: „Dikwijls werpen zij een verrassend licht op den persoon en het werk van Christus”, (pag. 218). Maar bij de dan volgende behandeling dier wetten zoekt men tevergeefs naar de aanwijzing van dat verrassende licht.¹⁾

Ja, ook bij zeer belangrijke momenten, bij hoogtepunten in de heilsgeschiedenis, ontbreekt soms elke aanduiding, dat Christus bezig is Zijn komst voor te bereiden. Het machtig heilsgebeuren, de geboorte van Izaak b.v. wordt vervlakt tot een gebeurtenis, waardoor God ons wil laten zien, „dat Hij Zijn beloften zeker vervult, ook al schijnt het onmogelijk...”. Het inbreken van Gods genade in de wereld, die zichzelf niet verlossen kan, de openbaring van Christus in de wondere geboorte van Izaak worden voorbijgegaan; Gods zeer speciale „einmalige” belofte aan Abraham wordt, zonder dat eerst voor dat speciale de aandacht is gevraagd, geparalleliseerd met Gods beloften aan ons.

Dit voorbeeld brengt me op een ander bezwaar.

Tot nu toe wees ik op een tekort, n.l. dat het allerbelangrijkste, dat de geschiedschrijving beheerschen moest, het proces van het komen van God in deze wereld en van het terugvoeren van die wereld tot Zichzelf, „slechts zoo af en toe terloops wordt gememoreerd”. (Men blijve bij deze critiek in rekening brengen, wat ik in 't begin van dit ar-

¹⁾ Bij § 5: Kain en Abel, maakt de auteur de aantekening: „Voor een uitvoerige behandeling van het offer en de beteekenis daarvan zie men § 62.” Deze opmerking hoort uiteraard in een „Geschiedenis der Godsopenbaring” niet thuis. Daarmee wordt immers de idee van de ontwikkeling der heilsopenbaring losgelaten.